
Plzeňské sny a skutečnost

Martina Kopeckého

Miloslav Bělohlávek

Martin Kopecký, purkmistr v Plzni v letech 1828-1850, má velké zásluhy o novodobou moderní Plzeň. Byl to muž osvíceného technického rozumu i smýšlení, který stál plně ve službách pokroku a všelidského blaha. Přesto však snil o Plzni nejen s rozvinutou řemeslnou manufakturní výrobou a průmyslem, ale především o společensky rušném lázeňském městě.

Plzeň první poloviny 19. století byla městem konzervativním, bez velkého vzletu, lpící na tradicích a nestarající se o ekonomický i technický pokrok. Měšťané neradi přijímali nové myšlenkové proudy a nechápali, že přichází doba, kdy i zbytky starých výsad, které Plzeň během své existence získala a jež je obklopovaly, musí padnout, že věci rozumu nabývají vrchu a že starý feudální řád je neudržitelný. Nový purkmistr je pobuřoval v jejich klidném vžitém životním stylu. Přicházel stále s novými požadavky a názory, chtěl městu, jež bylo svěřeno jeho svědomité péči, dát nové životní perspektivy. Svědectvím nepochopení snah Martina Kopeckého bylo i odmítnutí jeho projektu, aby plzeňští soukeníci, předstávající nejrozšířenější a značně prosperující řemeslo, se spojili ve velké manufaktury a mohli tak obstát v nastávající konkurenci. Obdobně tomu bylo i s roztržštěnou malovýrobou piva, které bylo špatné kvality, ba bylo často nepoživatelné a mnohdy muselo být na náměstí vylito. Ještě v r. 1838 bylo takto znehodnoceno 38 sudů. A teprve za rok byli právováreční měšťané vzrůstající volnou soutěží donuceni se spojit a založit nový pivovar.

V té době odpadla sice vlna vzrušené religiozity, která přinášela sebou neklidné architektury církevních staveb, ale město bylo i přesto pořád ve svém výrazu goticko-renesanční, jen s barokní vnější fasádou. Teprve počátek nového 19. století přinesl do prospektu Plzně novou dominantu, pozdně barokní stavbu filozofického ústavu. Město ve svém vybavení bylo daleko za novými požadavky doby. Měšťané měli před domy kamenné lavičky, na nichž v podvečer sedávali a drželi besedy jako kdekoli na venkově. Dalo to Martinu Kopeckému hodně úsilí, než je přesvědčil, že musí lavice odstranit a uvolnit ulice řádnému provozu. Veřejná prostran-

ství nebyla příliš čistá a domy neměly ani okapy, i k tomu musel měšťanů donutit. V prvních letech svého úřadování svedl například povrchovou kanalizaci do podzemních stok, dal na náměstí, z něhož odstranil starou sešlou školní budovu z konce 16. století, zřídil chodníky, tržní jarmareční boudy dostaly řádný vzhled a musely se stavět do pravidelných ulic atd.

Ve výstavbě města, v nových stavbách místo barokních forem se začínají prosazovat klasické formy a proporce řecké a římské antiky. Sice již za jeho předchůdce Emanuela Davida vzniká prvá veřejná budova v novém střízlivém stylu - věznice, ale teprve za Martina Kopeckého přibývají těchto staveb, jako je zejména v r. 1832 městské divadlo, Sín přátelství a kolonáda na Lochotíně aj. V r. 1844 na promenádě místo bývalých hradeb staví rozsáhlou budovu, přímo palác, určenou pro úřední účely (tzv. kamerál) soukromník V. Hässler. Plzeňská radnice dostává svou protiváhu v tehdy nově upraveném domě s empírovým štítem, jenž je určen za sídlo krajského úřadu (čp. 130). Bohužel, Plzeň v polovině 19. století neměla velkých úspěchů pokud šlo o věci umění, a tak všechny stavby jsou nejvýše průměrné. Všude se projevovala obecná střízlivost, žádný vzmach a vzlet ducha. Lze sice i někdy najít např. ve slovesné tvorbě náznaky vzrušené romantiky, souznačné máchovské ohlasy, jak se ozývají např. v úvodních verších básně J.V. Sedláčka o požáru věže plzeňského hlavního kostela z r. 1835:

Již tichá půlnoc pryč se odebírá,
v posledním spánku dýchá všechno stvoření,
aj! mračno na nebi se rozprostírá
a z dálky slyšet jako větrů bouření.
A zdá se, jak by noc se navrátiti chtěla,
neb jak by země s nebem zápasiti měla,
a jak by táhl k nám všech vzteků roj,
vždy víc a víc se blíží živlů boj ...

Tím však básník vyčerpал svůj básnický náboj a pokračoval již střízlivě a trochu klopotně ve veršovaném líčení požáru.

Martin Kopecký toužil po prosazení techniky do života města, do hospodářství města i měšťanů, po zlepšení životního prostředí, měl před očima vidinu pilné a pracovitě společnosti, jež využívá všech soudobých vymožeností. Avšak přes všechny tyto cíle a snahy po zkrášlení tvářnosti města a zracionalizování jeho společnosti měl, jak bylo řečeno, zcela jiné představy o Plzni. Chtěl z ní mít lázeňské město, položené uprostřed krásné krajiny, ozdobené parky a topící se v zeleni. Když v r. 1828 přišel do Plzně, slyšel o léčivém prameni na Lochotíně, který koncem 18. století objevil zdejší lékař Bernard Říha. Martin Kopecký chtěl u pramene vybudovat lázeňský dům a okolí upravit v duchu nařízení nejvyš-

šního purkrabí Chotka v park. Z podnětu M. Kopeckého to provedla nově založená akciová okrašlovací společnost. Pustá stráž, kde bývaly pís-kovcové lomy, se proměnila v půvabný sad. Svému úmyslu, vytvořit z Plz-ně lázeňské město, podřizoval Martin Kopecký vše. Snažil se, jak bylo pověřeno, přesvědčit netečné a konzervativní měšťany, majitele domů, o nutnosti zlepšení životního prostředí. Město bylo stále ještě silně uvězněno v hradbách a předměstí se jen pomalu rozšiřovala. Kopecký e-nergicky navázal na předchozí, nepřilíš však postupující snahu městské správy na boření městských hradeb a bran. Začal město otevírat, na bý-valých hradbách a zavážených příkopech se vysazovala stromořadí, záro-veň ale chtěl, aby se město stalo čilým řemeslným a průmyslovým stře-diskem. Podporoval proto zakládání podniků jako např. měšťanského pivo-varu, koželužen apod., ale na srdci mu ležel především jeho sen lázeň-ského města. Sháněl lékařská doporučení na železnatý lochtínský pra-men, psal propagační spisy o městě, v nichž líčil jeho idylický život. Prosadil, aby v městě v r. 1832 bylo postaveno kamenné divadlo, kde by jak lázeňští hosté, tak i zdejší obyvatelé se mohli scházet a věnovat se kultuře. Ve svém spisu Über die günstigen Verhältnisse der Kreiss-tadt Pilsen z r. 1834 s nadšením a v plnosti lásky i oddanosti k městu líčí s viděním malíře jeho vzhled: "Rozlehlá jest rovina v obvodu Plzně. Zdaleka vyniká město veřejnými budovami a vysokými věžemi. Vše oživují četné řeky, potoky a silnice, které se vinou půvabnou rovinou, lemovány jsou stromořadím. O píli nám svědčí již oseté lány, louky a zahrady, ještě dříve než vstoupíme dovnitř města. Pradávná doba je založila pod-le plánu. Příjemný je pro oko symetrický soulad směru ulic a vítána jest pěším poutníkem i jezdcem zvláštní šířka jejich, z nichž největší část dnes končí v zeleni a v krátku všechny ulice budou uzavřeny sadovými promenádami. Krásné jest plzeňské velké náměstí a pohodlná jest pro svou blízkost a rovinatost procházka. Odstraňuje se každá překážka, zbou-rány byly celé budovy, jen aby bylo město obepjato stromovím a květino-vým věncem. Jak závodí nyní i soukromníci, aby bohatstvím flóry nebo po-mony získali přednost. Znají v zahradách zásadu rozkoš vzbuzující: změ-ny, střídání zvyšuje požitek. Rozmanitost ve vkusu a v zahradní květeně se udržuje v sousedství Plzně. S denním střídáním může obyvatel Plzně dýchat v letní dny čerstvý vzduch přírody a přijde-li zima, krátí si dlouhé zimní večery ve svém krásném divadle." Tak vypadala či měla vy-padat Plzeň třicátých a čtyřicátých let minulého století.

Echužel, ještě za svého života se Martin Kopecký dočkal zhroucení snu o lázeňském městě. Pramen byl nedostatečný, a tak společnost, již lázně patřily, už v r. 1849 prodala celý areál s parkem i s novými bu-dovami měšťanskému pivovaru.

Život v městě, stále burcovaný purkmistrem ze své letargie, běžel

dál, ale nikoliv tak, jak si to Martin Kopecký přál nebo alespoň jak o tom snil. Město se na konci jeho úřední éry stává zcela jiným městem. Feudální Plzeň končí a nastupuje Plzeň novodobá. Za znamení zmíněného přelomu lze považovat zboření poslední městské brány (Malická r. 1849), stavbu na svou dobu velkolepého Saského mostu (r. 1850) a rozšiřování obytné i řemeslnickotovární výstavby předměstí. I na tom měl purkmistr Martin Kopecký svůj podíl, podíl související s jeho snahou po technickém pokroku, ovšem vnitřní touha po lázeňském městě, jeho vnitřní snění se zhroutilo a ztroskotalo. Lochotín se nestal vysněným lázeňským areálem, kde by se projížděly honosné ekvipáže hostů a kde by kypěl společenský život. Ale i tak snové úsilí Martina Kopeckého nebylo marné, odkázal budoucím generacím Plzeňanů prostor romantických schůzek, procházek a oddechu, a za to mu musí být i dnešní Plzeňané vděční. Martin Kopecký předznamenával konec staré feudální Plzně a převáděl ji do nového života. V r. 1848 vřele z balkónu radnice vítal vyhlášení konstituce a o dva roky později, kdy zanikají staré magistrátní úřady, předává vládu nad městem prvému samosprávnému purkmistru Františku Wankovi. A to už nebyl sen, ale nová skutečnost.